

حرکت

شماره ۲۹- صص : ۱۴۶ - ۱۳۷

تاریخ دریافت : ۱۶ / ۱۱ / ۸۴

تاریخ تصویب : ۲۱ / ۰۳ / ۸۵

تأثیر حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران

دکتر فرهاد رحمانی نیا^۱ - دکتر رحیم رضامانی نژاد - اعظم فضلی درزی

دانشیار دانشگاه گیلان - استادیار دانشگاه گیلان - عضو هیأت علمی دانشگاه غیرانتفاعی شمال

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی اثر حضور تماشاگر مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران است. آزمودنی‌های تحقیق ۱۶ دانشجوی پسر ورزشکار (سال $1/3 \pm 21/3$) بودند که در قالب دو تیم فوتبال ۸ نفره از بین دانشجویان دانشگاه گیلان انتخاب شدند. همچنین تماشاگران تحقیق نیز ۲۵۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر بودند که به طور تصادفی از دانشجویان دانشگاه گیلان انتخاب شدند. آزمودنی‌گران تحقیق نیز ۴ نفر بودند که در جلسه‌ای توجیهی با مفاهیم پرخاشگری و شیوه تشخیص و ثبت آن در چک لیست آشنا شدند. روش کار به این صورت بود که آزمودنی‌ها در ۴ نوبت به مسابقه پرداختند. نوبت اول در حضور تماشاگران مرد و زن، نوبت دوم در حضور تماشاگران مرد، نوبت سوم در حضور تماشاگران زن و نوبت چهارم بدون حضور تماشاگر. تماشاگران در طول اجرای آزمون به صورت فعال تیم مورد علاقه خود را تشویق کردند. آزمودنی‌گران تحقیق، ضمن تماشای مستقیم بازی‌ها، کلیه رفتارهای پرخاشگرانه کلامی و بدنی ورزشکاران را در چک لیستی محقق ساخته ثبت می‌کردند که با استفاده از چک لیست پرخاشگری رابرتس و همکاران (۱۹۹۹) طراحی شده بود. پس از جمع‌آوری داده‌ها، کلیه اطلاعات با استفاده از آزمون *ANOVA* و آزمون تعقیبی *LSD* در سطح $P \leq 0/05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران، اثر معنی‌داری دارد. حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه کلامی ورزشکاران اثر معنی‌داری دارد و حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بدنی ورزشکاران اثر معنی‌داری ندارد. به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد که حضور تماشاگر بر پرخاشگری ورزشکاران اثر معنی‌داری دارد و ترکیب تماشاگران مرد و زن با هم باعث افزایش پرخاشگری می‌گردد.

واژه‌های کلیدی

رفتار پرخاشگرانه، تماشاگر، ورزشکار، پرخاشگری کلامی، پرخاشگری بدنی.

روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

تمام کسانی که به نحوی با ورزش سر و کار دارند چه در قالب تماشاگر یا کسوت مربیگری و چه ورزشکار، ناگزیر با پدیده‌ای به نام پرخاشگری برخورد داشته‌اند. بررسی مسابقات ورزشی برطرفدار شیوع رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران را نشان می‌دهد و متأسفانه به کرات مصادیق این نوع رفتار در رقابت‌های بین‌المللی و داخلی از سوی ورزشکاران کشورمان مشاهده شده است. از طرفی ورزشکاران در خلاء اجتماعی، رقابت یا بازی نمی‌کنند. حتی می‌توان ادعا کرد که امروزه ورزش بدون تماشاگران و دوستان خود زنده نخواهد بود (۲). واقعیت این است که تماشاگران یکی از عناصر مشترک اکثر مسابقات ورزشی هستند و حضورشان گاهی اوقات مثبت و گاهی به صورت منفی بر رفتار ورزشکاران اثر می‌گذارد. از این‌رو بدیهی است که با توجه به تعاملی که بین ورزشکاران و تماشاگران در محیط‌های ورزشی وجود دارد موضوع پرخاشگری در ورزش، مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد. موضوعی که به بررسی اثر حضور دیگران بر رفتار و عملکرد می‌پردازد، تحت عنوان تسهیل اجتماعی^۱ مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

بررسی مطالعات نشان می‌دهد که بین حضور تماشاگران و تأثیرات آنها بر ورزشکاران ارتباط وجود دارد و تماشاگران می‌توانند با تغییر دادن شرایط طبیعی بازی، حالت روانی ورزشکار را عوض نمایند. تیرر و رامپی^۲ (۱۹۷۹) پی بردند که رابطه مستقیمی بین رفتار ضد اجتماعی جمعیت تماشاگران و اعمال خشونت‌آمیز تیم‌ها در میدان مسابقه وجود دارد (۱۳).

بوردن^۳ (۱۹۷۵) نیز در تحقیقی تأثیر حضور تماشاگران مرد و زن را بر واکنش‌های پرخاشگرانه در دو آزمایش مورد بررسی قرار داد. در یکی از آزمایش‌ها، آزمودنی‌های مرد در حضور تماشاگران مرد بیشتر از آزمودنی‌ها در حضور تماشاگران زن از خود پرخاشگری نشان دادند. هنگامی که تماشاگران مرد از صحنه خارج شدند، میزان خشونت و پرخاشگری آزمودنی‌ها به میزان رقیب خود بیشتر نزدیک شد. خروج تماشاگران زن تأثیر اندکی بر رفتار آزمودنی‌ها داشت (۹).

1 - Social Facilitation

2 - Thirer & Rampy

3 - Borden

از سوی دیگر سیلوا^۱ (۱۹۷۹) در تحقیقی پی برد که آزمودنی‌های پرخاشگر نسبت به آزمودنی‌هایی که پرخاشگر نبودند عملکرد ضعیف‌تری داشتند. همچنین وی دریافت که آزمودنی‌هایی که پرخاشگری داشتند سطح تمرکز حواس‌شان کمتر از موقعی بود که پرخاشگری نداشتند. یافته‌های سیلوا نشان داد که انگیزتگی معمولاً با رفتار پرخاشگرانه همراه است و می‌تواند با تمرکز فرد تداخل پیدا کند و عملکرد را مختل سازد (۱۴). انگیزتگی به عنوان یک مکانیسم آمادگی برای پرخاشگری خصوصاً آمیز محسوب می‌شود. زیلمن، کچر و میلارسکی^۲ (۱۹۷۲) هم تعدادی از آزمودنی‌هایی را که به وسیله فعالیت‌بدنی انگیزتگی شده بودند، با وارد آمدن شوک الکتریکی عصبانی کردند. نتایج تحقیق نشان داد که آزمودنی‌هایی که هم به وسیله فعالیت‌بدنی برانگیخته شده بودند و هم نتیجه دریافت شوک الکتریکی عصبانی شده بودند، پرخاشگری خصوصاً آمیز بیشتری نشان داده بودند (۴). لیث^۳ (۱۹۹۱) و کاکس^۴ (۱۹۹۸) بین پرخاشگری تماشاگران و پرخاشگری در رقابت‌های ورزشی ارتباط معنی‌داری را پیدا کردند (۱۱). ویلیامز و گیل^۵ (۲۰۰۰) نیز در جمع‌بندی تعدادی از تحقیقات اظهار داشتند که مردان پرخاشگر بدنی بیشتری نسبت به زنان دارند و زن‌ها در مقایسه با مردان تمایل به پرخاشگری کلامی دارند (۱۰). واقعاً چگونه می‌توان از گسترش این جنبه از رفتار ورزشکاران در میداین ورزشی جلوگیری کرد؟ آیا می‌توان با حضور زنان در استادیوم‌ها، فضای ناسامب و پرا التهاب موجود را کاهش داد یا به عکس حضور آنها شرایط موجود را بدتر می‌کند؟

پاسخ این پرسش‌ها با بررسی ابعاد گوناگون حضور تماشاگران و با پژوهش‌های مختلف امکان‌پذیر است. بنابراین با توجه به تعاملی که بین ورزشکاران و تماشاگران در محیط‌های ورزش وجود دارد و نقشی که تماشاگران به ویژه ترکیب جمعیتی آنها می‌تواند در کاهش رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران داشته باشد، تلاش شده است تا اثر حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران با توجه به نوع کلامی و بدنی بودن رفتار، مورد مطالعه قرار گیرد.

1 - Silva

2 - Zillman, Katcher & Milarsky

3 - Leih

4 - Cox

5 - Williams & Gill

روش تحقیق

جامعه آماری ورزشکاران تحقیق حاضر، شامل کلیه دانشجویان پسر ورزشکاری است که در سال تحصیلی ۸۴ - ۱۳۸۳ در دانشگاه گیلان مشغول تحصیل بودند و همچنین جامعه آماری تماشاگران شامل کلیه دانشجویان دختر و پسری است که در همان سال در دانشگاه گیلان تحصیل می‌کردند.

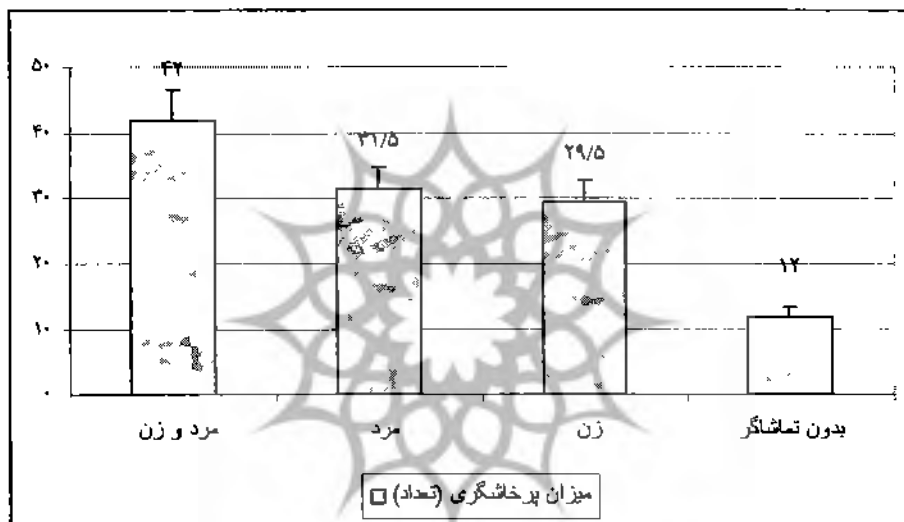
نمونه آماری ورزشکاران تحقیق شامل دانشجوی پسر ورزشکار (سال $1/3 \pm 21/3$) است که در قالب دو تیم فوتسال از دو دانشکده فنی و کشاورزی انتخاب شدند. ۶ نفر از نمونه آماری نیز عضویت تیم فوتسال دانشگاه را داشتند. نمونه آماری تماشاگران تحقیق حاضر نیز حدود ۲۵۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر هستند که به طور تصادفی و از دو دانشکده فنی و کشاورزی گزینش شده بودند. با مطالعه پیشینه تحقیق و استفاده از چک لیست ثبت مشاهدات، رفتار پرخاشگرانه رابرتس و همکاران^۱ (۱۹۹۹) چک لیستی توسط محقق با جمع‌بندی نظرات متخصصان جهت ثبت مشاهدات رفتار پرخاشگرانه بازیکنان فوتسال تنظیم شد. پس از اجرای آزمایشی در مسابقات فوتسال جام رمضان، چک لیست مورد بازبینی قرار گرفت. چک لیست نهایی پس از اصلاحات لازم (روایی محتوا) در مطالعه واقعی استفاده گردید. چک لیست شامل فضایی برای درج تاریخ دیدار، نام تیم، نوع حضور تماشاگران (مرد - زن مرد و زن بدون تماشاگر) نیمه بازی (اول دوم)، نوع پرخاشگری (کلامی بدنی) و مشخصات بازیکنان بوده است.

پس از کسب مجوز لازم از دانشگاه، دو تیم فوتسال از بهترین نفرات انتخاب شدند. آزمونگران تحقیق نیز ۴ نفر از دانشجویان دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی بودند که ضمن آشنایی به فوتسال و پرخاشگری‌های رایج در آن، در جلسه‌ای مفاهیم پرخاشگری و شیوه تشخیص رفتار پرخاشگرانه کلامی و بدنی و تمایز آن را از رفتار جراتمندان و شیوه مشاهده و ثبت رفتار در چک لیست را آموزش دیدند. آزمودنی‌ها در قالب دو تیم فوتسال با ۵ بازیکن اصلی، ۳ بازیکن ذخیره و ۱ مربی و سرپرست در ۴ نوبت به مسابقه پرداختند. نوبت اول در حضور تماشاگران مرد و زن، نوبت دوم در حضور تماشاگران مرد، نوبت سوم در حضور تماشاگران زن و نوبت چهارم بدون تماشاگر بود. برای هر دیدار، تماشاگران طرفدار هر تیم با حضور در سالن و استقرار در جایگاه

تعیین شده به صورت فعال به تشویق بازیکنان تیم مورد علاقه خود پرداختند. آزمونگران در مکان و موقعیت مناسب مستقر شدند و در فاصله زمانی شروع بازی تا سوت پایان بازی اقدام به ثبت رفتارهای بازیکنان در چک لیست کردند. ثبت رفتارهای پرخاشگرانه به بازیکنان داخل زمین، بدون توجه به رفتار بازیکنان ذخیره و مربی و سرپرست تیم محدود شد. در نهایت اطلاعات با بهره‌گیری از آزمون ANOVA در سطح $P \leq 0/05$ مورد تحلیل قرار گرفت.

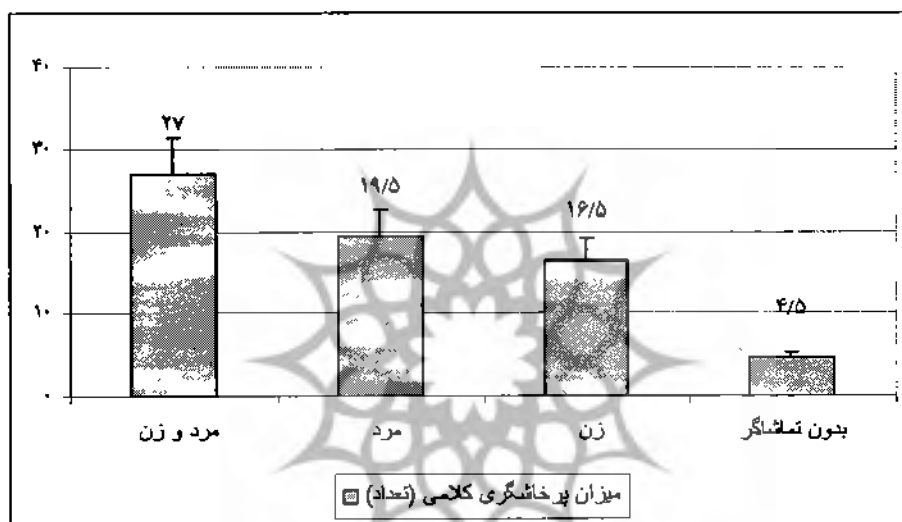
نتایج و یافته‌های تحقیق

در نمودارهای ۱، ۲ و ۳ میزان بروز مجموع رفتارهای پرخاشگرانه و پرخاشگرانه کلامی و بدنی ورزشکاران در ۴ موقعیت با حضور تماشاگران مرد و زن، تماشاگران مرد، تماشاگران زن و بدون تماشاگر ارزیابی شده است.

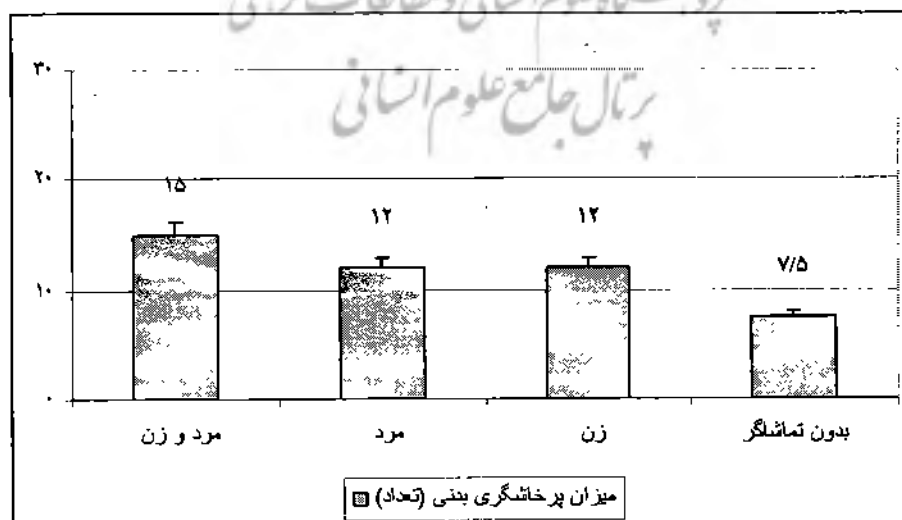

نمودار ۱ - میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکاران در ۴ موقعیت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۲ - میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه کلامی ورزشکاران در ۴ موقعیت

نمودار ۳ - میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بدنی ورزشکاران در ۴ موقعیت

در جدول (۱)، میانگین پرخاشگری‌ها در ۴ موقعیت و با توجه به تعداد گل‌های رد و بدل شده در هر دیدار آرایه شده است.

جدول ۱- میانگین پرخاشگری‌ها در ۴ موقعیت با توجه به تعداد گل‌های رد و بدل شده

گل	انحراف معیار	میانگین	شاخص آماری نوع تماشاگر
۶	۴/۲۴	۴۲	مرد و زن
۹	۳/۵۳	۳۱/۵	مرد
۱۰	۰/۷۰	۲۹/۵	زن
۱۲	۲/۸۲	۱۲	بدون تماشاگر

نتایج آزمون *ANOVA* نشان داد که حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتار پرخاشگرانه ورزشکاران اثر معنی‌داری ($F=31/744$ و $Sig=0/03$) دارد. برای پیدا کردن محل اختلاف از آزمون تعقیبی *LSD* استفاده شد. نتایج نشان داد که میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه ورزشکار در موقعیت بدون حضور تماشاگر اختلاف معنی‌داری با دیگر گروه‌ها یعنی در حضور تماشاگران مرد و زن با هم، تماشاگران مرد تنها و تماشاگران زن تنها دارد و کمتر است ($P \leq 0/05$). همچنین، نتایج نشان داد حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه کلامی ورزشکاران اثر معنی‌داری ($F=175/125$ و $Sig=0/00$) دارد و نتایج آزمون تعقیبی *LSD* نشان داد که میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه کلامی ورزشکاران در موقعیت بدون حضور تماشاگر اختلاف معنی‌داری با دیگر گروه‌ها یعنی در حضور تماشاگران مرد و زن با هم، تماشاگران مرد تنها و تماشاگران زن تنها دارد و کمتر است ($P \leq 0/05$). اما حضور تماشاگران مرد و زن بر میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بدنی ورزشکاران ($F=2/205$ و $Sig=0/230$) اثر معنی‌داری ندارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج تحقیق نشان داد که پرخاشگری ورزشکاران در حضور تماشاگران مرد و زن با هم، تماشاگران مرد تنها و تماشاگران زن تنها در مقایسه با موقعیت بدون تماشاگر بیشتر بوده است. این یافته با توجه به نظریه U وارونه قابل توضیح است. طبق این نظریه، زمانی که ورزشکار در حضور تماشاگران بیش از حد برانگیخته شود، این برانگیختگی بازدارنده خواهد بود (۶). همان طور که سیلوا (۱۹۸۰) در رابطه با برانگیختگی - پرخاشگری - عملکرد بیان داشته، برانگیختگی یا هیجان بالا تمرکز ورزشکار را کمتر و در نتیجه احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه را بیشتر می‌کند (۲).

رفتار پرخاشگرانه اغلب بازتابی از سطوح انگیزتگی بالاست (۱) و با توجه به اینکه در این تحقیق ورزشکاران در حضور تماشاگران پرخاشگری بیشتری نسبت به موقعیت بدون تماشاگر داشته‌اند، این موضوع را تأیید می‌کند که حضور تماشاگران موجب انگیزتگی و در نتیجه پرخاشگری بیشتر می‌شود. این یافته با نتایج تحقیقات سیلوا (۱۹۸۰)، زیلمن، کچر و میلارسکی (۱۹۷۲)، بوردن (۱۹۷۵)، تیرر و رامپی (۱۹۷۹)، و یورکواک^۱ (۱۹۸۵) همخوانی دارد.

یورکواک گزارش کرد که ۸۹ درصد از بازیکنان بسکتبال با تشویق جمعیت در بازی‌های ملی برانگیخته‌تر می‌شوند (۱۲). همچنین نتایج نشان داد که ورزشکاران در حضور تماشاگران مرد و زن با هم، پرخاشگری کلامی بیشتری نسبت به موقعیت‌های در حضور تماشاگران مرد تنها، زن تنها و بدون تماشاگر داشته‌اند. موضوع، طبق نظریه U وارونه می‌تواند به دلیل انگیزتگی بالای ورزشکاران در این شرایط باشد که احتمالاً ناشی از ترکیب جمعیتی تماشاگران، تجربه اول ورزشکاران برای بازی در چنین شرایطی و یا تعداد بیشتر حضار نسبت به موقعیت‌های دیگر باشد.

با توجه به اینکه رفتار تماشاگران نیز بر رفتار ورزشکاران اثر می‌گذارد و نظر به این که بیشترین تحریک و هیجان در بین تماشاگران در موقعیت تماشاگران مرد و زن با هم بود، بنابراین هیجان و تحریک به ورزشکاران داخل زمین مسابقه انتقال یافته و شرایط روانی ورزشکاران را تغییر داده است و ورزشکاران را در بالاترین سطح انگیزتگی قرار داده که در نهایت موجب عدم بازداری از رفتارهای پرخاشگرانه کلامی شده است. این نتایج با یافته‌های کیلارسکی (۱۹۷۲)، بوردن (۱۹۷۵)،

تیرر و رامپی (۱۹۷۹)، گریر^۱ (۱۹۸۳)، لیث (۱۹۹۱)، کاکس (۱۹۹۸)، یورکواک (۱۹۸۵)، وانکل (۱۹۷۵) و کارون (۱۹۸۰) همخوانی دارد.

گریر (۱۹۸۳) تأثیرات هو کردن را بر عملکرد و همچنین میزان خطاها در بسکتبال را بررسی نمود. نتایج نشان داد که حضور تماشاگران و هو کردن بازیکنان تأثیری در عملکرد (گل زدن و از دست دادن توپ) هر دو تیم میزبان و میهمان نداشته است بلکه تغییراتی در تعداد خطا به وجود آورده است و باعث افزایش خطا در تیم میهمان و کاهش خطا در تیم میزبان شده است (۱۲). وانکل (۱۹۷۵) و کارون (۱۹۸۰) با در نظر گرفتن تعداد تماشاگران، اشاره داشتند که تعدادی از بازیکنان در برخی موارد بازی، از تماشاگران تأثیر گرفته‌اند (۱۳).

پرخاشگری بدنی ورزشکاران در ۴ موقعیت مورد بررسی قرار گرفت و تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد که نشان می‌دهد ورزشکاران در هر ۴ موقعیت تعادلی در رفتارهای پرخاشگرانه بدنی داشته‌اند و حضور تماشاگران و جنسیت آنها اثری بر رفتارهای پرخاشگرانه بدنی ورزشکاران نداشته است. علاوه بر این تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بیشترین تعداد گل (۱۲ گل) در موقعیت بدون تماشاگر که کمترین پرخاشگری را نیز داشته است رد و بدل شده است و کمترین تعداد گل (۶ گل) در حضور تماشاگران مرد و زن که بیشترین پرخاشگری را داشته است به ثمر رسیده است. این یافته‌ها با تحقیقات سیلوا (۱۹۸۰) و ولکامر^۲ (۱۹۷۱) همخوانی دارد. سیلوا پی برد آزمودنی‌هایی که پرخاشگر بودند نسبت به آزمودنی‌هایی که پرخاشگر نبودند، عملکرد ضعیف‌تری داشتند (۶). ولکامر نیز بیان داشت که وقتی گل‌های بیشتری در جریان بازی رد و بدل می‌شود، پرخاشگری کمتری رخ می‌دهد. به طور معکوس وقتی گل‌های کمتری زده می‌شود، پرخاشگری بیشتری رخ می‌دهد (۳).

به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد که حضور تماشاگر بر پرخاشگری ورزشکاران اثر معنی‌داری و ترکیب تماشاگران مرد و زن با هم باعث افزایش پرخاشگری می‌گردد.

پروژه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1 - Greer

2 - Volkamer

منابع و مأخذ

۱. آهولا، آسو، هتفیلد، براد (۱۳۷۲)، "روانشناسی ورزش (با رویکرد روانی اجتماعی)"، ترجمه رضا فلاحتی و محسن حاجیلو، انتشارات سازمان تربیت بدنی، چاپ اول.
۲. انشل، مارک هوارد (۱۳۸۰)، "روانشناسی ورزش (از تئوری تا عمل)"، ترجمه علی اصغر مسدد، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ اول.
۳. برد، آن ماری و کریپ، برنت، کی. (۱۳۷۰). "روانشناسی و رفتار ورزشی". ترجمه حسن مرتضوی، تهران، انتشارات سازمان تربیت بدنی، چاپ اول.
۴. رابرتس، گلین س. اسپینک، کوین س، پمیرتن، سیتیل، (۱۳۸۲). "آموزش روانشناسی ورزشی"، ترجمه محمد کاظم واعظم موسوی و معصومه شجاعی، تهران، انتشارات رشد، چاپ اول.
۵. رحمانی نیا، فرهاد. (۱۳۸۱). "مبانی روانی اجتماعی در تربیت بدنی"، انتشارات وارسته، چاپ اول.
۶. رحمانی نیا، فرهاد. (۱۳۸۲). "یادگیری حرکتی"، تهران، انتشارات بامداد کتاب، چاپ اول.
۷. صدر، حمیدرضا. (۱۳۷۹). "روزی روزگاری فوتبال"، تهران، انتشارات آویژه، چاپ اول.
8. Borden. R.J. (1975). "Witnessed aggression. Influence of on observer's sex and values on aggressive responding", *Journal of personality and social psychology*: 31: PP: 567-573.
9. Gill, D.L. (2000). "Psychological dynamics of sport and exercise", 2nd ed. Champaign, IL: Human kinetics publications.
10. Jarvis, M. (1999). "Sport psychology", London, Routledge publication.
11. Strauss. B. (2002). "The impact of supportive spectator behavior on performance in team sports", *Journal of sport psychology*, 33: PP: 372-390.
12. Thirer. J, Rampey. M. (1979). "Effects of abusive spectator behavior on the performance of name and visiting intercollegiate basketball teams". *Perceptual and Motor Skills*, 48: PP: 1047-1053.
13. Widmeyer. N.W (1996). "Aggression - performance relationship in sport". In silva. J.M. (ed), *Psychological foundation of sport*. Champaign, IL: Human Kinetics publications.